

הלכות שפת סימן שבר

קנו באר הגולה

י שם בגמרא קרב
יהיה כ שם קניו
ל רשי" שם והרא"ש
מ שבת קניו במשנה
זכצא קפא. הרי"ף
והרא"ש וכן פסק
הרמב"ם בפרק כא
נ שם בגמרא אלפא
דב יהיה ס שם
במשנה ע שם
בגמרא אלפא דרב
יהיה פ שם קניו
במשנה ובגמרא

* מתר להתירן כדי שתאכל מהן בהמה הגה (יב) ויש אומרים דלא שרי להתיר * רק בקשר שאינו של קלמא (הגהות אלפס), אכל אסור לשפשוף בהם בידים כדרך שעושים באכילי-בהמה כדי שיהיו נוחים לאכילם, דשווי אכל בדבר שאינו אכל מתר (יג) לעשותו אכל, אכל מטרח באכלא בדבר שהוא ראוי לאכילה לא טרחינן בה להכשירו ולהתקנו יותר: ה' עצים שקצצן מן האילן ויש מאכילים אותם לבהמה * בעודם לחים, מתירין ומפספסין (לשון שפשוף) בהם * להאכילם, (יד) שאינם ראויים בלא שפשוף: ו (ז) למחתיבין (טו) דלועין לפני בהמה, והוא (טז) שנתלשו מאתמול: ז ממחתיבין נבלה לפני הפלבים אפלו נתנבלה היום, בין שהיתה מסכנת (יז) בין שהיתה בריאה. * והני מלי בנבלה (יח) הקשה (ה) (יט) שאי אפשר להם לאכילה בלא חתיכה, אכל אם היתה ראויה להם בלא חתיכה לא, דמטרח במה שהוא ראוי לא טרחינן * (ועין לעיל סימן שכא אם מתר לחתכו (כ) דקידק (כא) לפני עופות): ח (כב) אין חותכין שחת (פרוש, יך) של תבואה שנקצר טרם נתפשלה התבואה) וחרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה, * משום (כג) דבלא חתוף נמי חזי לאכילה: ט (כד) אין אוכסין את הגמל, * דהינו שמאכילה בידו פל-פך עד שמרחיבין בני מעיה פאבוס,

באר היטב

(ז) מחתיבין. ודוקא בדלועים קשים כמ"ש סי' ע"ב (ה) שאי אפשר. ואפלו נאכלים ע"י הדחק בלא חתיכה שרי, ב"י, מ"א, ע"ש: (ו) לפני עופות. ה"ט"ז הנ"ח דברי רמ"א בצ"ע. ע"ש ונמ"א:

משנה ברורה

הנושרת בעת הדישה לא נכפר פה בשלחן-ערוף, ועין בגמרא בהלכה שבארנו דלענין מוצי' בודאי יש לנהר שלא לתן המים בעצמו בשבת, דלהרבה גדולי הראשונים חיב בזה משום ל'ש: ד (יב) ויש אומרים וכו'. פתב בתוספת-שבת וכן בספר בית מאיר דכלי עלמא סבירא להו הכי, ומפני שלא מצא דין זה מפרש רק במקום אחד, פתב ו'ש מי שאומר. ועין בחדושי רבי עקיבא איגרו בשם מהרי"ק ש' דועתו דהרב"ם חולק על זה. ומכל מקום לדינא אין להקל, דועת רש"י והרמ"ם גם-כן ויש קושר ומתיר אף באכילי-בהמה, וכמו שכתבתי לעיל בסימן שיו סעיף ה בבאור הלכה, ובח"י אדם פתב דגם הרב"ם מודה דקיש ותנן יש קושר ומתיר: (יג) לעשותו אכל. משום (י) צערא דבהמה: ה (יד) שאינם ראויים. והוי בכלל שווי אכלא דמתר: ו (טו) דלועין. ודוקא (יא) פשהם קשים שאינם ראויים לאכל בלא חתוף, אכל פשהם רכים הוי בכלל מטרח באכילם ואסור. ואפלו קשים (יז) לא יחתכו דקידק, משום טוחן, בדלועיל בסימן שכא סעיף יב לענין חתיכת יך דקידק. (יג) ועין שם עוד, דאסור טחינה לא שיף רק אם דעתו להאכילם לאחר זמן, אכל מה שדעתו להאכיל הדלועים והתקופות וכי האי גונא לפני בהמה והעופות בפעם אחד, (יד) זה לא נחשב טחינה: (טז) שנתלשו מאתמול. דאלו נתלשו היום אסור אפלו לשלחן (טו) לכלי עלמא משום מקצה: ז (יז) בין שהיתה בריאה. ובספר אליה רבה מסתפק (טו) בבריאה, דלא היתה דעתו פלל מבעוד יום שמתות ויאכיל ממנה לפלבים, דיהיה אסור בטלטול לכלי עלמא. משום מקצה⁸, וכן בבאור הגר"א לא בריא לה בזה: (יח) הקשה. ואפלו אם איננה קשה לגמרי, שראוי להם לאכילה על-ידי הדחק, (יז) גם-כן בכלל שווי אכלא הוא ושרי: (יט) שאי אפשר להם וכו'. והוא הדין שחייא רבא אף שהפלבים הם קטנים, דכל נבלה קשה להם (גמרא): (כ) דקידק. דאף-על-גב דעופות אין יכולין לאכל כי אם שפחו דקידק, (יב) מפל מקום אסור משום חשש טחינה. ועין בבאור הלכה דזה קאי דוקא על פשר חי פשר, אכל לא על פשר נבלה, דזה מתר אפלו דקידק: (כא) לפני עופות. ודוקא פחותתו להאכיל לאחר זמן, אכל פל מה שדעתו להאכיל בפעם אחד שרי [פמ"ג]: ח (כב) אין חותכין שחת וכו'. אפלו (יט) חתיכות גדולות דלית בהו משום טחינה: (כג) דבלא חתוף וכו'. ומוכה מזה (כ) דמורי ברפיז, אכל בתרובין קשין שאינם ראויים בלתי חתוף, מתר, דבכלל שווי אכלא הוא. (כא) וכל זה בחתיכות גדולות קצות, אכל דקות אסור משום חשש טחינה⁹, (כ) אם מחתף להאכילם לאחר זמן: ט (כד) אין אוכסין וכו'. כל זה משום

שער הציור

דאורייתא אפלו לשיטה זו, וכמו שבארתי לעיל בסימן שכא בבאור הלכה, עין שם: (י) רש"י: (יא) מגן-אברהם: (יב) פרי-מגדים: (יג) מגן-אברהם, ופרי-מגדים העתיקו באן: (יד) והיא דאסרין אותה דבר משום מטרח באכלא, אסור אף אם דעתו להאכיל לאלתר: (טו) הינו אפלו לרבי שמעון, דמדלא לקטינהו מאתמול, אקטינהו וחינתה בידים, ואפלו אם לקטן אינו יהודי בשבת לא פלוג [פמ"ג]: (טו) אכל בחולה קצת מבעוד יום מתר לרבי שמעון לקמא לן פניה: (יז) בית-יוסף ושי"א: (יח) מגן-אברהם ואלה רבה. וה"טז' והגר"א מקלין בזה, אכל הרבה אחרונים העתיקו דברי המגן-אברהם: (יט) ב"ח פניה: (י) ותוספת-שבת: (כ) עלת-שבת: (כא) ב"ח וכן משמע בבית-יוסף: (כב) כ"ל בסימן שכא סעיף יב:

הלכות שפת סימן שבר

ולא דורסין, דהיינו שדורס לו מאכל בגרונו למקום (כה) שאינו יכול להחזירו, אבל מלעטיטין. פאין מאמרים את העגלים אבל מלעטיטין. איזו המראה, (כו) למקום שאינה יכולה להחזיר; הלעשה, *למקום שיכולה להחזיר: הגה *ודין (כז) תרגולים ואנזים פדין עגלים (מהר"ל): י' ומתן לתן מאכל (כה) בפיהם של תרגולים: יא שאין נותנין מים ולא מזונות (כט) לפני דבורים ולא לפני יוני שוקף ויוני עליה (ל) הלא לפני (ו) חזיר, אכל נותנין לפני אנזין ותרגולים *ויוני בנות ב'בן (לא) לפני (ס) בלב שמזונותיו עליך: יב ומתן (לב) *להאכיל (ט) תולעת המשי: יג (לג) ימצמיד אדם בהמתו על-גבי עשבים מחברים (לד) ולא חישנין שמא יתלש מהם, *אכל לא על-גבי מקצה, מפני שאסורו קל וחישנין שמא יתן לה ממנו בידים. ודוקא להעמידה על-גבי ממש, האכל (לה) לעמד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם, מתן: יד ונוטלים מאכל מלפני חמור (לו) ונותנים לפני שור, אבל אין נוטלים מלפני שור לתן לפני חמור, מפני שנמאס ברירי השור (לז) ואין ראוי עוד לחמור: הגה (י) ויש מחמירין גם-כן בשאר מיני בהמות לקח מלפני אחת (לח) ולתן לפני אחת שאינה מינה (מרדכי פרק תולין וסמ"ג וסה"ת): טו ואסור (לט) לגרף

צ שם וקרב יהודה ק שם במשנה ובגמרא וקרב יהודה ר משנה שם ובגמרא וקרב יהודה ש שם במשנה ת שם בגמרא א שם במשנה ב שם בגמרא ג תשובה בשם רבנו האי ובשם רבי צמח ברבי שלמה ד שפת קי"ב ה שם ו שם ק"מ משנה וקדמפרש לה אביי ז שם במשנה ובחכמים

פאר היטב
 (י) חזיר. פארור האיש שמגדל חזירים, וע' ביו"ד סימן קיז: (ס) פלג. אפלו פלג שאינו מגדלו בביתו מתר דמצוה לתן לו מזונות, וענין סוף סוף סעיף כ"ט. יש נוהגין לתת חטין בשבת-שירה לפני העופות, ואינו נכון שהרי אין מזונותן עליה, מ"א, ע"ש: (ט) תולעת. לפי שמזונותיו עליה, שאין לו מה שאכל כי אם מה שנותן לו האדם: (י) ויש. ואין למחות ביד הנוהגים התר, ב"ח:

משנה ברורה
 (כג) טרקה יתרה: (כה) שאינו יכול להחזירו. שתוחב לה לפניו מבית הבלעיה: (כו) למקום שאינה וכו'. ומשמע בגמרא, דכל שאינו מרביץ את הבהמה אין יכול לתחב פליפה בעמק, ומקום שיכול להחזיר הוא: (כז) תרגולים ואנזים וכו'. דהיינו, שאסור לתחב בגרונם הפאכל עד שלא יהיו יכולין להחזירו. ואנזות שמפסמים אותם והרגלו בחל לאכל על-ידי המראה ואין אוכלין בענין אחר, מתן לומר לעובר-גלולים להמרותן משום צער בעלי-חיים, אף לא ימרה אותן כי אם פעם אחד ביום אף שהרגלין לאכל שני פעמים ביום, כן כתב בתשובת רמ"א סימן עט, ומשמע שם דאי ליכא אינו-יהודי שרי ההמראה אף על-ידי ישראל משום צער בעלי-חיים, וטוב לעשות על-ידי קטן, עד כאן לשון המגן-אברהם בסימן שה סעיף קטן יב, אבל בספר אליה רבה החמיר שלא להמרות על-ידי ישראל¹⁴⁵, וכדעת מהרש"ל האוסר בזה, וכן בנתיבי-חיים מחמיר בזה. אחר-כך מצאתי במאירי ובחידושי הר"ן שנדפס מתוך על שבת (כז) משמע גם-כן דעתם פדעת האוסרין. וענין בבאור הלכה: י' (כה) בפיהם. הינו למקום שיכולים להחזיר. והוא הדין עצמו שזכר רמ"א מקדם, וקצת פלא על רמ"א מה הוסיף בזה אחר שזכר בשלחן-ערוך בהדיא?

ואפשר כדי שלא נטעה בכנת המחבר. ודע, דהא שמתירין למקום שיכולין להחזיר, הינו דוקא אם הוא זדיר או שלא לטטלה, דכל בעלי-חיים הם מקצים¹⁴³, וכב"ל בסימן שח סעיף מ, ענין שם: יא (כט) לפני דבורים ולא לפני וכו'. אפלו (כז) הם שלו, מכל מקום אין מזונותיהן עליו, דשכיחי להו בדברא¹⁴⁴, וטרחא שלא לצרף היא¹⁴⁵): (ל) ולא לפני חזיר. דאין מזונותיו עליו לפי שאסור לגדלו, וכדאיתא בחשן-משפט סימן טט. ואם (כ) נפלו לו בפרעון חובו, שמתר להשוותו עד שימצא למכור בשוין¹⁴⁶, מקרי מזונותו עליך¹⁴⁷ ומתן לתן להם מזונות: (לא) לפני כלב. ואפלו כלב שאינו מגדלו בביתו (כט) מתרה¹⁴⁸, שמתר להשוותו עד שימצא למכור בשוין. ואם (ל) לפני כלב רע אסור כמו לפני חזיר דאסור, משום דאסור לגדל מועטין ומשקה אכלתו במעיו שלא יתעבל שלשה ימים, וענין באליה רבה. ולפני כלב רע אסור כמו לפני חזיר דאסור, משום דאסור לגדל חזירים וכלב רע [ואחורונים]. יש נוהגין לתן חטים לפני עופות בשבת-שירה, (כז) ואינו נכון, שהרי אין מזונותו עליך: יב (לב) להאכיל וכו'. לפי שמזונותיהן עליה, שאין לו מה שאיכיל¹⁴⁹ כי אם מה שנותן לו האדם, וכמו לאנזין ותרגולין. ובטלטול הם אסורין בשאר בעלי-חיים [פמ"ג]: יג (לג) מעמי אדם בהמתו¹⁵⁰. דאיתא במכילתא: "למען נוח", יכול לא יניחנו תולש ונוקד? פתיב "למען נוח", ואין זה נוח אלא צערו¹⁵¹: (לד) ולא חישנין. דאסור חמיר, וזהיר בה: (לה) לעמד בפניה. פין שאין קרוב לה כל-כף ליכא למחש: יד (לו) ונותנים לפני שור. שאין השור קץ במאכל הנשאר מן החמור, שאין מטיל ריר: (לז) ואינו ראוי עוד לחמור. רק (כט) על-ידי הדחק, ומטרות בחנם. ודוקא לחמור שאינו מינו הוא קץ במאכלו מפני הריר, (ל) אבל לפני שור אחר שהוא מינו אינו קץ מפני הריר, ומתן לכלי עצמא: (לח) ולתן לפני אחת. דשמא ימצא ריר בהאכל וקוצו בו ויהיה הטרחא בחנם. וכתבו (ל) האחרונים דאין למחות ביד הנוהגין התר, דיש להם על מי לסמוך, (לז) לא במינים הידועים שמאכלם נמאס ברירין היוצאין מפיהם, וקץ בהם המין האחר שהוא נותן לפניו: טו ואסור (לט) לגרף

שער הציון
 (כג) לכוש ותוספת-שבת וכן משמע מרש"י, וברמב"ם איתא הטעם, דגררו שלא יאכל כדרך שמאכלי חל, שמא יבוא לידי פתישת קטניות או לישת קמח: (כד) דכל חילה דרמ"א הוא מפה דאמר שם בדין קנו ודלא לקיט בלשנה סתלקיטין לה, ורצה לפרש דהוא אפלו למקום שאין יכולין להחזיר, והם פרוש בהדיא דדוקא למקום שיכולין להחזיר, ומה שהקשה רמ"א פאזי אמר הגמרא דלא לקיט בלשנה, כבר תרץ זה בחידושי הר"ן, ענין שם: (כט) שלטי-הגבורים: (ס) ברבי יוסף: (ס) מגן-אברהם: (כז) מגן-אברהם: (כט) ט"ז: (ל) מאירי: (ל) ב"ח ואלה רבה וש"א, ומצאתי שגם המאירי הסכים להתר הפסמ"ק: (לז) אליה רבה:

הַלְכוּת שַׁבַּת סִימָן שְׂכָר

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כז]

אָבָל בְּסֵפֶר אֱלִיָּה רַבָּה הַחֲמִיר שְׁלָא לְהַמְרוֹת עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל⁽¹²⁾.

12) אמנם לעיל (סי' שה ס"ק עא) לגבי האבסת אווים, הביא רק את דעת הרמ"א שאם אינו יכול להמרות על ידי נכרי מותר על ידי ישראל, ולא הביא את דעת הא"ר ושאר הפוסקים האוסרים על ידי ישראל בכל אופן.

[משנ"ב ס"ק כח]

הִנְנוּ דוֹקָא אִם הוּא זְהִיר אֶז שְׁלָא לְטַלְטְלָהּ, דְּכָל בְּעַל־חַיִּים הֵם מְקַצִּים⁽¹³⁾.

13) ובאופן שיש צער בעלי חיים והפסד, כתב החזו"א (או"ח סי' נב ס"ק טז) שיש להקל באיסור מוקצה.

ואם אינו מכוין להזיז את ראשה, אלא שעל ידי נתינת האוכל בפיה זו ראשה בדרך אגב, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג פס"ז ס"ק א) שנחשב לטלטול מן הצד ומותר, ורק כשמכוין להזיז את ראשה שיהיה במצב מסוים, נחשב לטלטול לצורך דבר האסור שאסור לעשותו.

[משנ"ב ס"ק כט]

אֶפְלוּ הֵם שְׁלוֹ, מְפָל מְקוֹם אֵין מְזוּנְתִיהֶן עָלָיו, דְּשִׁכְחִי לְהוּ דְּבַרְיָא⁽¹⁴⁾, וְטָרְחָא שְׁלָא לְצַרְף הִיא⁽¹⁵⁾.

14) ובעלי חיים שאין מזונותיהם עליו, אך מאכל זה שמניח לפנייהם והם תאבים לו אינו מצוי להם במקום אחר, כתב החזו"א (או"ח סי' נט ס"ק א) שהסומך על דעת הר"ן שמותר להניח לפנייהם דבר מאכל, לא הפסיד.

וכן בעלי חיים שאין מזונותיהם עליו, אבל רגיל הוא לתת להם אוכל כל יום, ולכן אינם רגילים לשוטט במקומות אחרים, ואם לא יתן להם ישארו רעבים, כתב הכף החיים (ס"ק מג) שמשום צער בעלי חיים מותר לתת להם אוכל גם בשבת.

15) אולם מאכל שהיתה כוונתו להשליכו למקום אחר גם בלא הצורך להאכיל בעלי חיים, כתב אשל אברהם (בוטשאטש מהדו"ק) שמותר להשליכו לפנייהם, וכל שכן שמותר להשליכו לפנייהם אם היתה כוונתו מתחילה להשליכו במקום זה.

[משנ"ב ס"ק לו]

וְאִם נִפְלוּ לוֹ בְּפָרְעוֹן חוּבוֹ, שְׁמַתָּר לְהַשְׁהוֹתָן עַד שְׂיִמְצָא לְמַכְרָן בְּשׁוּקָן⁽¹⁶⁾, מְקַרְי מְזוּנְוֹתָן עָלֶיךָ⁽¹⁷⁾.

16) וכן בנפלו לו בירושה, או צייד שהזדמן לו בעת הצייד שפסק השו"ע (ח"מ סי' תט ס"ד, ויו"ד סי' קיז ס"א) שמותר לו להששות ולמוכרם בדמיהם, כתב המחצה"ש (ס"ק ו) שנחשבים שמזונותיהם עליו, ולכן מותר לו לתת לפנייהם מזונות בשבת.

17) ולענין טירחה לזון מי שאינו יהודי, כתב לקמן (סי' שכה ס"ק ב) שהאינו יהודי נחשב שמזונותיו עליו, משום שמפרנסים עניים שאינם יהודים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום.

[משנ"ב ס"ק לא]

וְאֶפְלוּ כָּלֵב שְׂאִינוּ מְגַדְלוּ בְּכִיתוֹ מְתָר⁽¹⁸⁾.

18) משמעות דברי המשנ"ב, שגם כלב של הפקר מותר ליתן לפניו מזונות, וכן כתב השו"ע הרב (ס"ז). ובערוך השלחן (ס"ב) כתב שאם ידוע שהוא רעב, מצוה ליתן לו אוכל גם בשבת, משום הכתוב (תהלים קמה ט) ורחמינו על כל מעשיו.

ודגי נוי שבביתו, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ה) שהם נחשבים שמזונותיהם עליו, ומותר להאכילם. וכן דעת הגר"ח קניבסקי (דרך שיחה ח"א עמ' תקמו), אך לגבי עכבר שנלכד במצודתו, כתב (שם) בשם החזו"א שאין מזונותיו עליו.

[משנ"ב ס"ק לב]

שְׂאִין לוֹ מָה שְׂיִאכְל⁽¹⁹⁾.

19) ובאופנים שהותר להאכיל בעלי חיים בשבת, אם יכול ליתן להם אוכל בערב שבת שיספיק להם עד לאחר השבת, דעת הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' קע) שטוב לעשות כן.

[משנ"ב ס"ק לג]

מְעַמִּיד אָדָם בְּהִמְתָּא⁽²⁰⁾ וכו', וְאֵין זֶה נוֹחַ אֶלָּא צְעֵר⁽²¹⁾.

20) ובטעם הדבר שאינו נחשב לעושה מעשה בכך שהוא מעמידה על גבי העשבים, אף שלגבי דיני נזיקין אמרו בגמרא (בבא קמא נו, ב) שהמעמיד בהמה על גבי קמת חבירו חייב, ופירש הרשב"א שם (ד"ה המעמיד) שחייבו משום אדם המזיק, ביאר החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק א) שלגבי נזיקין הקפידה התורה על כך שגורם נזק לחבירו, וכשמעמיד בהמה על קמת חבירו יש להחשיבו כמזיק, אבל לגבי שבת הקפידה התורה שלא לטרוח במלאכת חול, ובמעמיד בהמה על גבי עשבים אינו טורח במלאכת תלישת העשבים, ולכן מותר להעמידה.

21) ובאופן שגם אם לא יעמידנה על גבי העשבים היא לא תצטער, כגון שיכולה לאכול במקום אחר, כתב הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' יח) שמבואר באבן העזר (סי' שכח) שאסור, כשם שאסור להעמיד עלוקה למצוץ דם משום שביתת בהמתו, כיון שאם לא יעמידנה אין לה צער.

ולענין לשותת כלב לצוד חיה, כתב בשו"ת אבני נור (או"ח סי' קצו) שאם הוא באופן שודאי שהכלב ישיג אותה, אסור משום מחמר ואם הכלב שלו בכל אופן אסור משום שביתת בהמתו. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פט"ו ס"ק ב), שכיון שדרכו והנאתו של הכלב לצוד בעלי חיים אחרים, אינו עובר בכך על שביתת בהמתו [אלא שיש בכך איסור משום צידה], אלא הרי הוא כמעמיד בהמתו על עשבים שתאכלם, שזו מנוחתה והנאתה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' נב אות ב) כתב, שהואיל ואין האדם עושה כלום בשעת רדיפת הכלב, אלא רק משהוא אותו לפני שמתחיל לרדוף, אינו נחשב כמחמר, כיון שמחמר הוא רק כאשר האדם עושה את המעשה בשותפות עם הבעל חיים.

[ביה"ל ד"ה ויוני ביתות]

הָכִי נִמְי מְתָר לְאָדָם אַחֵר⁽²²⁾.

22) וכשישראל רוצה לעשות טובה לנכרי שהוא שכירו, ולהאכיל את בהמתו, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ה) שאסור, משום שלא נחשב שמזונותיה מוטלים על הישראל.

[ביה"ל ד"ה להאכיל תולעת]

גוֹרְפִין אוֹתָן פְּלִאֲתֵר יָד שְׁלָא כְּרָרָה גְרִיפְתָּן בְּחַלְתָּן⁽²³⁾.

23) ולהחליף מים ביום טוב בכלי שיש בו דגים כדי שלא ימותו, כתב החיי אדם (ח"א כלל לא ס"ב) שמותר כיון שמזונותיהם עליו, וביאר הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' צג) שכונת החיי אדם בדגים שרצונו לאוכלם, אלא ששומרם במים עד זמן אכילתו כדי שישארו טריים, ולכן ביו"ט אינם מוקצה ומותר לטלטלם, אבל בשבת הדגים והמים נחשבים למוקצה ואסור לטלטלם. ולכן באקוריונים עם דגים שאינו חושב לאוכלם, דעת הגרש"ז אויערבך (ח"ג שם) שגם ביו"ט הם מוקצה.

[ביה"ל ד"ה אבל לא]

עֵין בְּחִדוּשֵׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגָר⁽²⁴⁾.

24) ושם לגבי להעמיד את בהמתו על עשבים שנתלשו, כתב

הַלְכוּת שְׁפַת סִימָן שְׂכָה

ביאורים ומוספים

בכיסו כמה פרוטות, שמותר לטלטלו, כיון שהפרוטות בטלות לבגד. ומבואר במג"א (סי' שכג ס"ק יד, שהוא מקור דברי השעה"צ), שמטעם זה התיר השו"ע לעיל (סי' שח סכ"ז) לטלטל שולחן שמונחת עליו עצמות או קליפות שאינן ראויות למאכל בהמה אם מונחת על השולחן גם פת, כיון שהעצמות והקליפות בטלות לפת. ואם קשה לו לנער את השולחן, כתב המשנ"ב שם (ס"ק קטז) שיתכן שמותר להניח פת על גביו אפילו לכתחילה כדי לטלטלו.

ומשמע מדבריו, שבלא הטעם שהפירושים בטלים לכוס, נעשית הכוס בסיס לפירושים באמצע השבת. ואע"פ שכתב במשנ"ב לעיל (סי' רטו ס"ק כו) שאין דבר נעשה בסיס באמצע השבת, כבר כתב החו"א (א"ח סי' מח ס"ק ח) שדוקא לענין ניעור אומרים כן, ומשום כך מותר לנער, אבל לטלטל את הבסיס אסור אף לצורך מקומו. וכן מבואר ממה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' שי ס"ק לו), שדבר שנעשה בסיס באמצע השבת, אם לא מניח עליו דבר היתר אסור לטלטלו, אבל לנער מותר.

ומשמע מדבריו שאף אורח יכול לעשות בסיס, וכן מבואר ברמ"א לעיל (סי' שט ס"ד), ומשמע במשנ"ב שם (ס"ק כז) שדוקא כשעושה כן מדעת בעל הבית ונוח לבעה"ב בכך, אבל כשאין הדבר נוח לבעה"ב לא נעשה החפץ בסיס בכך. וכן מבואר בתוספות רע"א (דמאי פ"ז מ"ב אות עא) לענין תלמיד חכם שמתארח אצל עם הארץ בשבת, שצריך להפריש תרומה ולומר 'מה שאני משייר בכוס יהיה מעשר' [מלבד שצריך להתנות כן מערב שבת], שכתב שם שאין התלמיד חכם עושה את הכוס בסיס לתרומה הטמאה [שהרי תרומת עם הארץ טמאה, ודינה כמקצה מחמת גופן] כיון שאין הכוס שלו, למרות שהוא אורחו של עם הארץ. [ומ"מ מבואר בירושלמי (דמאי ד, א) שאין לו לטלטל את הכוס, משום שעל ידי כך הוא מטלטל את התרומה הטמאה שבה].

והחו"א כתב (א"ח סי' מח ס"ק ט), שטעם זה שהפירושים בטלים לכוס אינו מוכרע, שאפשר שכיון שהפירושים אסורים בהנאה, הרי הם מוקצים יותר מכל מוקצה אחר ואינם בטלים לכוס, וכמבואר בגמרא (ביצה כא, ב), ואין היתר לטלטל את הכוס עם הפירושים אלא מדין גרף של רעי. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכג ס"ק לו).

[משנ"ב ס"ק ב]

דמפןסין עניי אינסייהודים עם עניי ישרָאל מפני דרכי שלום⁶⁵.
(5) ולענין מי שבבעלותו בית מלון, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) אם מותר לו לארח נכרים בשבת, שכיון שמטרת האירוח היא להרויח כסף ולא כדי לכבדם, לא שייך בזה הטעם של 'דרכי שלום'.

ולענין ישראל שמחלל שבת בפרהסיא, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם), אם הטעם של 'דרכי שלום' שייך אף בו, או שמא אינו שייך אלא בנכרי, ונפקא מינה אם מותר לארח מחלל שבת בפרהסיא לסעודות שבת.

[משנ"ב ס"ק ז]

אָפּלו אַם אינו מְפָרש לו שְׂיֵאכּל גַּם-כֵּן שְׂרִי, דְּמִסְתְּמָא יֵאכּל שְׂמ⁶⁶ וכו', או שְׂהוּא הִרְבֵּה שְׂאֵי אָפְשֵׁר לְאָכְלָן שְׂמ⁶⁷.

(6) ואם דעת הנכרי להוציא את המזונות, כתב לקמן (סי' תמד ס"ק יז) לענין נתינת חמץ לנכרי בערב פסח שחל להיות בשבת, שאם יש שם רשות הרבים גמורה, ראוי לבעל נפש להתנות עם הנכרי במפורש שנותן לו את החמץ על מנת שיאכלנו שם ולא יוציאנו.

(7) ושיעורו, כתב לקמן (סי' תמד ס"ק כ) שהוא יותר מכדי סעודה אחת.

[משנ"ב ס"ק מא]

דְּבִדְאֵי יֵשׁ בּוֹ מַה שְׁנִמְאָס כְּכֹר בְּמִדְרַס רְגְלָיו וְלֹא חָזִי לְטַלְטֹל²⁵.
(25) וכשצריך למקומו של התבן, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ח) שמותר לגורפו על ידי דבר אחר, כדי שיחשב כטלטול מן הצד.

סימן שכה

אֵינוֹ-יְהוּדִי שְׁעֵשָׂה מְלָאכָה בְּעַד יִשְׂרָאֵל

[משנ"ב ס"ק א]

אָף דְּבִיּוֹם-טוֹב אָסוּר לְזַמֵּן אֵינוֹ-יְהוּדִי¹ לְאָכְל עֲמוֹ².

(1) וכן מומר לחילול שבת בפרהסיא, כתב לקמן (סי' תקיב ס"ק ב) שדינו כנכרי ואסור לבשל עבורו ביו"ט, ואם כן אסור גם להזמינו לאכול עמו. [על הזמנת מומר בשבת, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ב)].
ומי שמחלל שבת משום שאינו יודע את חומרת הענין של חילול שבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ט שאלה ג) שדינו כתינוק שנשבה, ומותר להזמינו לאכול עמו ביו"ט.

ובזמנינו, שישנם רבים שאינם שומרים תורה ומצוות רח"ל, אע"פ שיודעים את חומרת הענין של חילול השבת ויודעים שישנם יהודים שומרי תורה ומצוות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פ"מ אות ג) שיש להחמיר שלא לבשל עבורם ביו"ט. ובענין זה דעת הגרש"ז אויערבך (מעדני שלמה מועדים יום טוב הע' ה) שיש לעיין על מה סומכים אותם המזמינים שבת בפרהסיא לליל הסדר, ומ"מ אם מזמינים אדם שמתחיל להתקרב לשמירת תורה ומצוות, דעתו (הליכות שלמה מועדים ח"ב, פסח הלכה טט, רשימות) שיש להקל, כיון שאפשר לקרבו על ידי הזמנה זו.

ולענין מי שבבעלותו בית מלון שמתארחים שם ביו"ט נכרים ומחללי שבת בפרהסיא, כתב הגר"י קניבסקי (מועדים וזמנים ח"ח סי' מו) שיש כמה צדדים להקל בזה על פי דברי המשנ"ב בהלכות יום טוב, ע"ש.

(2) ודוקא להזמין נכרי לביתו אסור, אבל אם הנכרי בא מאליו לביתו של הישראלי, כתבו השו"ע והרמ"א לקמן (סי' תקיב ס"א) שמותר, והוסיף הרמ"א שם, שהוא הדין לשלוח לנכרי מזונות לביתו.

ולתת לנכרי מזונות בתור תשלום עבור מלאכה גמורה שעשה ביום טוב בשביל הישראלי, כתב המשנ"ב לקמן (סי' תקלו ס"ק מד) שאסור, ואפילו לאחר יו"ט, משום שהישראלי מראה בזה שנוח לו במלאכה שנעשתה עבורו בשבת, והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק מ), שצריך גם למחות בו בשעה שעושה את המלאכה.

[שעה"צ ס"ק א]

וְאִין לְאָסֵר מְפָנִי שְׂיֵטְלֵל הַיִּשְׂרָאֵל הַכּוֹס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּרוּבֵי-פֶת שְׂשָׁה אֵינוֹ-יְהוּדִי בִּיְנֵי דְנְאָסֵר בְּשִׁתְּיָא³¹, דְּלֹא נְעֵשָׂה פְּסִיס, דְּהַפְּרוּרִין בְּטְלֵי לְהַכּוֹס⁴.

(3) ומבואר בגמרא (ביצה כא, ב) שייך זה אסור אפילו בהנאה משום 'סתם יינם', ולכך למרות שהוא ראוי לתרגוליים או לנכרי אסור לטלטלו. וכן מבואר במשנ"ב לעיל (סי' שח ס"ק קע) שמי שאסר כבר בנדר על כל העולם, אסור לכל אדם לטלטלו [כיון שנאסר בהנאה], וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' תמד ס"ק כא) לענין חמץ בערב פסח שחל להיות בשבת, שאחר שעה ששית נחשב החמץ כמקצה ואסור בטלטול, ואפילו למי שיש לו נכרי, או שיש ברשותו כלב, שכיון שהחמץ אסור בהנאה, אין הוא יכול ליתנו להם.

(4) וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' שי ס"ק לא) לענין בגד שמונחת

הלכות שפת סימן שכר שבה

באר הגולה קנז

ח שם בפקדון ט שם
במשנה ובתקנים
א ביצה כ"א כפכה
אמונאי דסברי הכי
וכן פסקו הרי"ף
ורא"ש ורמב"ם
בפירק ו מהלכות
שבת ב שבת י"ט
ג רמב"ם שם ובתב
הרב המהרי"ך שהוא
מהירושלמי

האבוס לפני שור של פטם, האפלו אבוס של כלי, גזרה אטו של קרקע (מ) דאיתי לאשווי גמות. וואסור גספן (כ) (מא) לסלק התבן מלפניו לצדדין:

שכה אינו יהודי שעשה מלאכה בעד ישראל, וכו' ט"ז סעיפים:

א מתר (א) לזמן אינו יהודי בשבת, (ב) בומתר לתן מזונות (ג) *לפניו (ד) בחצר (ה) לאכלן, ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו. ודוקא שהאינו יהודי בחצר, לאכל אם עומד בחוץ (ה) ופשוט ידו לפניו, שידוע הוא שיוציאו, (ו) האו לתן לו שאר חפצים (ז) שדרך להוציא, אסור אפלו אם עומד בפנים,

ד תוספות והרא"ש והר"ן בריש שבת ה תוספות שם י"ט ורא"ש והר"ן והמרדכי שם

באר היטב

לפניו, ש"ג, מ"א: (ב) שדרך וכו'. ענין ט"ז שהעלה דלדין דנהגין להקל לשלח אפלו לכתחלה חוץ לערוכ, כ"מ רמ"א סעיף י, אין אנו אוששין בדברים הנזכרים כאן אלא במידי דשקך בו משא ומתן, אבל אכילה ושתיה נהגים להקל, והשטעם

באור הלכה

* לפניו בחצר. עין משנה ברורה מה שכתבתי בשם הפוסקים לאסור אם נותן לו בידו, ושהאלהי רבה חולק עליהם. ומה שסמכו דבריהם מדברי המרדכי בשם התוספות שכתבו דאסור לתן ביד משום עקירה, פירש האלהי רבה דהנינו דוקא כשהאינו יהודי עומד בחוץ, דאז שיק לומר דעושה הישראל עקירה, מה שאין כן כשהאינו יהודי בפנים והוא יודו ברשות אחת מחוץ אחר כך עושה האינו יהודי עקירה מתוך ומתוך. ומשמע לכאורה מדבריו, דלהמרדכי אף כשנותן לו על-מנת להוציא מתוך, וזהו דחוק, דממה שסיים המרדכי אחר כך: וכן לתת לו משפוטו וכו' דרך מלבוש, הלא יכול להכניסו בפנים ולתן לו, מוכח מזה דגם להמרדכי סבידא לה דאף באפן זה אסור, דאף דאין זה בכלל עקירה דהיתה אסור לישראל משמע עושה חצי הפלאכה בעצמו, מכל מקום כיון דנותן לו ומוציאו מחוץ כשלוחו בזה, וכמו שכתבו הפוסקים. ומכל מקום בעניניו נראה לעניות דעתי לענין מזונות כשנותן לו סתם אפלו בידו, שיש להקל כהאלהי רבה, דאף לפי דעת הב"ח ושאר אחרונים בפרוש דברי המרדכי, מכל מקום לא משמע במרדכי לאסור משמע עקירה או משמע דמתוך כשלוחו אלא בידוע שיוציא לחוץ, דיש מתיירין ברשות הרבים דילן או מפני דרכי שלום, ועל זה כתב דבתוספות כתבו [או כפי גרסת הב"ח וכו', ע"ש] לאסור משמע עקירה [ומה שכתב הב"ח: ומתוך מה שכתב האור זרוע נראה מבאר וכו', איני יודע מנא לה], וכן מוכח שם דאסור במשפוטו וכו' דהינו באפן זה שלוקח על-מנת להוציא, אבל בדבר שנותן על-מנת לאכל ומעצמו מוציא אין שום סעד קלל משם לאסור משום עקירה, הלא שיק עקירה לישראל בזה, וכן מחוץ כשלוחו גספן אין שיק, דבבב"א אכילה תלין דמתמא יאכל מיד, כמו שכתבו הפוסקים, אם לא שידוע שיוציא, והמהפכתא דנקט עונתין לפניו גספן אין ראיה, דאפשר דמשום נותנין לפני כלבים נקט בלשון זה, או ארחתא דמלתא נקט כשכונמנין אותו נותנין לפניו, וכן הוא לשון הרמב"ם *מזונני אינו יהודי ונותנין לפניו. והירושלמי, הובא בהגהת מימוני והביאו הגר"א, ומשמע בהדני דלא דוקא לפניו, דהוא הדין בידו, דכתב אין נותנין מזונות לעובד גלולים על-מנת להוציא, ומשמע דרק על-מנת להוציא אסור אבל בלא על-מנת להוציא מתר לתן לו בכל גוני. הלא הופיר לפניו כלל, ועל-כך קשה על החתונים שהעתיקו בפשיטות דאסור לתן בידו. אכן מדברי השלטינגבורים על המרדכי שהביא בשם התוספות, והעתיקו מהגן אברהם, משמע דאפלו במזונות אסור לתן בידו [והנה בתוספות שלפנינו לא נמצא דבר זה, ולעניות דעתי שהוא מדברי התוספות ד ג עמוד א דבור המתחיל 'בבא', עיי"ש, והפנה שם כשהוא עומד בחוץ ופושט ידו לפניו, והוא הדין כשהוא עומד בפנים ונותן לו על-מנת להוציא, אבל משטחית דברי השלטינגבורים לא משמע כן]. שוב מצאתי באור זרוע שהביא דיש שהיו רוצים לדקדק מהפכתא דדוקא לפניו [ואבל גם לדידהו אינו מבאר משום עקירה, ונראה שדעתם היתה דבידו אסור משום מראית עין], והוא כתב דאין ראיה, וכמו שכתבו נה"עלה [ודע, דהמענין באור זרוע גופא נראה בלבול בדברים כמה שהעתיק במרדכי המשפוט שיש בו משמו, אבל כל דברי האור זרוע מוכח שם בהדני כמו שבאר הבית יוסף במסקנתו, ע"ש]. ולדינא נראה דיש לסמוך להקל בדעת האלהי רבה דאין בזה משום עקירה, וגם משום מראית עין אין כאן כיון שאינו נותן לו על-מנת להוציא, וכדמשמע מהירושלמי פ"ל, וכל שכן ברשות הרבים דילן דאינו אלא גזרה לגזרה, עין שם באור זרוע דסלקא דעתה להקל משמע זה

שער הציון

(ג) רש"י: (ג) סמ"ג ומרדכי: (ג) רש"י: (ד) ואין לאסור מפני שישלטל הישראל הכוס שיש בו פרווריפת ששקה אינו יהודי בין דנאסר בשתייתו³, הלא נעשה כסיס, דהפרורין בטלי להכוס⁴ [תוספות, והביאו מהגן אברהם בסימן שכר, ואף לפי הפסקנא שם דאסורי הנאה ממייר, אפשר דרבי יהושע בן לוי לא סבידא לה כן]: (ב) דלענין בשול ביום טוב שהוא מלאכה דאוקמתא חשיב אין מזונותן עליה, דאסור להרבות בשבילו, כמבאר בסימן תתיב [תוס']: (א) ולא דוקא עניים, דהוא הדין כל אינם יהודים מפני דרכי שלום ממחה"ש בשם ש"ך י"ד סוף סימן קנא: (ד) ב"ח ומגן אברהם בשם השלטינגבורים בשם התוספות ושיא. ועין באור הלכה: (ה) הגר"א ופשוט: (ו) לקמן

(א) לסלק. מפני שיש שנמאס ואינו ראוי לאכילה, רש"י: (ב) בחצר. דחשיב מזונותיו עליה דמפרנסין אותן מפני דרכי שלום, ואם אין הרשות בידו לאכלו בחצר או שהוא הרבה שא"א לאכלם שם אסור לתן

משנה ברורה

האבוס. שגורפין אותו, (ג) שלא יתערב העפרורית שבאבוס בתבן ובשעורים שנותנין לפניו ויקוץ במאכלו: (מ) דאיתי לאשווי גמות. הנהו, דשם רגילות הוא שמכונן לאשווי כדי שלא יפלו השעורים בהגמות [תוספות], ולכן גזרין גריפה אפלו באבוס שבבלי, (נ) אבל מתר לגרף תבה בשבת מן הפסלת הנמצא בה, הלא שיק לגזר: (מא) לסלק התבן וכו'. דכשהוא רב (נה) רוצה לסלקו כדי שלא ידקסנו השור ברעי, ואסור משום דבדואי יש בו מה שנמאס כבר במדרס רגליו ולא חזי לטלטול⁵: א (א) לזמן אינו יהודי בשבת. אף דביום טוב אסור לזמן אינו יהודי¹ לאכל עמו², גזרה שמא ירבה לבשל בשבילו, כדלקמן בסימן תתיב, בשבת דאין לחש לזה (ב) שרי: (ב) ומתחיל לתן וכו'. אף דאסור לטרח בשבת בשביל מי שאין מזונותיו עליו, כדלעיל בסימן שכר, אינו יהודי חשיב מזונותן עליו לענין (ג) שמתר לטרח בשבילו, משום דמפרנסין (א) עניי אינם יהודים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום⁶ [תוס']: (ג) לפניו בחצר. כתבו (ד) הפוסקים, דדוקא לתן לפניו והוא יקחם בעצמו שרי, אבל לתן לידו אסור, דשמא יוציא לרשות הרבים, ונמצא למפרע דהיישראל עשה העקירה מרשות היחיד דאסור, וכדלקמן בסימן שמו. ודעת האלהי רבה, דמתר לתן לו אף בידו כשהוא בחצר, כיון שאין נותן לו על-מנת להוציא, דכיון דהאינו יהודי עומד בפנים, כשיוציא לחוץ חשוב עושה בעצמו העקירה. ויש להקל בזה כדבריו, וכמו שכתבנו בבאור הלכה. ואם הישראל אינו מוסר לידו אלא האינו יהודי לוקח מיד הישראל, (ו) לכלי עלמא מתר כשלוקח על-מנת לאכל בחצר, דאף כשיוציא, הלא לא עשה ישראל העקירה כלל: (ד) לאכלן. אפלו אם אינו מפרש לו שייאכל גספן שרי, דמסתמא יאכל שם⁶, אלא בא לאפוקי אם אין רשות בידו לאכלן שם, או שהוא הרבה שאי אפשר לאכלן שם⁷, אסור לתנם לפניו, דהוי פאלו נותנו על-מנת להוציא, ויש בו משום מראית העין, שייאמרו שמוציא בשביל ישראל ובשליחותו, וכמבאר בסימן רמו [מש"ג וכן הוא באו"ז]: (ה) ופשוט ידו לפניו. ובזה אפלו לא יתנם הישראל לידו, (ו) אלא יקבלם מיד הישראל, דאין עושה הישראל שום עקירה, אפלו הכי אסור, דכיון שידוע שיוציאו יאמרו דבשליחותו מוציא, וכל-שכן למסר לידו דאסור משום העקירה, וכדלקמן בסימן שמו: (ו) או לתן לו. ואפלו לא יתנם לידו אלא יניח לפניו בחצר, כיון שידוע שיוציא אסור, דיאמרו דבשליחותו מוציא, וכנ"ל

הַלְכוֹת שַׁבַּת סִימָן שְׁבַה

המשך מעמוד הקודם

שכיון שאין הוא משיב את הפירות באמירה זו, אלא מגרע אותם, שהרי פירות שנלקטו היום טובים יותר מפירות שנלקטו אתמול, הרי הוא נאמן. ואם הנכרי יודע שפירות שנלקטו היום אסורים לישראל, כתב שם שאין הנכרי נאמן לומר שנלקטו אתמול, כיון שכונתו להשיב את הפירות בכך שיהיו מותרים לישראל.

30) שם (ס"ז) כתב הרמ"א שנכרי שהביא ביצים ביום טוב כדי למוכרו, ומסיה לפי תומו שנולדו אתמול, הרי הוא נאמן, כיון שביצה שנולדה ביד"ט אינה אסורה אלא מדרבנן, אבל לענין איסורי תורה, אין הנכרי נאמן אפילו במסיה לפי תומו.

[משנ"ב ס"ק לא]

דְּבִהֵבִיא דוֹרוֹן [אוֹ הֵבִיא לְמִלְרָן חֲשִׁבִינָן כְּנֹדָאֵי תְלָשָׁן בְּשַׁבַּת].
31) אמנם, בבית הלל לקמן (סי' תקטו ס"ג ד"ה אפילו) כתב, שדין זה שנכרי שהביא דורון לישראל ודאי תלשו היום, אינו אלא לדעת רש"י שמתיר ליהנות מחפץ כשיש ספק אם ליקטו הנכרי עבור הישראל, אבל לדעת שאר הראשונים שאוסרים בספק, אין הכרח לומר שנכרי שהביא דורון לישראל ודאי תלשו היום, אלא אפשר לומר שזה ספק, דהיינו שלדעת הרמב"ם ספק אם ליקטו עבור ישראל, ולדעת הטיה מקובצת ספק אם ליקטו בשבת. והוסיף, שהנפקא מינה בין דעת רש"י לדעת שאר הראשונים היא באופן שיצטרף לספק זה ספק נוסף, כגון כשיש ספק אם יש במינו במחובר, שבאופן זה לדעת רש"י יהיה אסור ליהנות ממנו, ולדעת שאר הראשונים יהיה מותר משום ספק ספיקא, וכעין המבואר להלן (ס"ק לב).

[משנ"ב ס"ק לב]

דְּהוּא דְּבַר שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין, שְׁאֶפְשֵׁר לְהִמְתִּין עַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת.
32) אמנם, לענין נכרי שהדליק נר בשבת, וספק אם הדליקו עבור ישראל או עבור נכרי, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק טו) שאסור ליהנות מהנר, למרות שאין אפשרות להמתין עד מוצאי שבת, שהרי הוא צריך את האור בשבת, ועוד, שאם ימתין עד מוצאי שבת יגמר השמן שבנר.

ולענין מלאכה שנחלקו בה הפוסקים אם מותרת היא או אסורה, ועשאה ישראל בשבת, כתב לעיל (סי' שיח ס"ק ב) שאע"פ שהיא דבר שיש לו מתירין, מ"מ מותר ליהנות ממנה, כיון שספק דרבנן לקולא. ובטעם החילוק כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כד) על פי דברי שו"ת זית רענן (או"ח סי' ה' אות ו), שדבר שאיסורו מדרבנן משום גזירה, חמור מדבר שאיסורו משום קנס, ומשום כך כשישראל עשה מלאכה בשבת, שאיסור ההנאה מן המלאכה הוא משום קנס, כשיש ספק אם נעשתה המלאכה בשבת לא קנסו אפילו בדבר שיש לו מתירין, מה שאין כן בנכרי שעשה מלאכה בשבת עבור ישראל, שאיסור ההנאה מהמלאכה הוא משום גזירה שמה יאמר הישראל לנכרי לעשות עבורו מלאכה בשבת, אם כן אסור ליהנות ממנה גם בספק, על כל פנים בדבר שיש לו מתירין. ובספר לית חן (סי' שיח אות מג) יישב, שהטעם שהיקל המשנ"ב בזה הוא מפני שסבר כדעת הפרי"ח (סי' תצו ס"ג ד"ה והשתא) שבמקום שהספק הוא ספיקא דדינא, אין להחמיר בענין דרבנן בדבר שיש לו מתירין, וכן כתבו בשו"ת שאגת אריה (סי' צ) ובפמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פ"א אות כז), וכן הוכיח בחי' רעיקא (שבת לח, ב ומגילה ה, ב) מהר"ן (בשבת שם ובגדרים מז, ב). אמנם בשו"ת תורת חסד כתב (או"ח סי' לח אות ג) שמוכח ברשי' (עירובין לט, ב) שהחמיר בזה, והביא הגרי"ש אלישיב (שם).

27) ומטעם זה כתב לעיל (סי' שיח ס"ק ה), שהחמירו במלאכת נכרי שלא ליהנות ממנה עד מוצאי שבת 'בכדי שיעשו', יותר מאשר במלאכת ישראל שנעשתה במזיד שמוותרת מיד במוצאי שבת אפילו למי שנעשתה המלאכה עבורו, שדוקא במלאכת נכרי יש לחוש שמה יאמר לו הישראל לעשות עבורו מלאכות בשבת, כיון שאיסור 'אימירה לנכרי' קל בעיני הבריות, מה שאין כן במלאכת ישראל שאין לחשוש שמה יאמר לו לעשות מלאכה בשבת, שאיסור זה חמור בעיני הבריות, ועוד, שאפילו אם יאמר לישראל לעשות מלאכה בשבת, ודאי שלא ישמע לו.

ולענין נכרי שהביא שופר מחוץ לתחום, כתב לקמן (סי' תקפו ס"ק פז) שמוותר לתקוע בו ואפילו אם הביאו מחוץ ל"ב מיל [ש"א שיש בזה משום תחומין דאורייתא], שכיון שגדר האיסור הוא שלא ליהנות ממלאכת שבת, אין זה שייך כאן, שהרי 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'. וכן כתב בשע"צ שם (ס"ק ככד) שאין איסור ליהנות מהשופר מהטעם שמה יאמר לנכרי לעשות מלאכה עבורו, כיון שאין לחשוש שמה יאמר לישראל לנכרי לעשות עבירה לצורך מצוה, שהרי בזה יחשב הדבר כמצוה הבאה בעבירה'.

וכן לענין נכרי שהביא לישראל איגרת מחוץ לתחום, כתב לעיל (סי' שז ס"ק נח) שמוותר לקרוא בה כיון שלא שייך כאן איסור הנאה ממלאכת שבת, שהרי אין זו הנאה מגוף המלאכה. וכן אין לאסור לעשות כן מהטעם של שמה יאמר לנכרי לעשות מלאכה עבורו, שהרי אין הוא יודע מי ישלח לו איגרת. אמנם בבית הלל שם (סי"ד ד"ה טוב לזהר) כתב, שנכון מאד להחמיר בזה, אם לא לצורך גדול.

ולענין דין 'מעשה שבת' במלאכת ישראל, שכתב השו"ע לעיל (סי' שיח ס"א) שאם נעשתה במידד אסור לו ליהנות ממנה עולמית ולאחרים מותר במוצאי שבת מיד, ובשו"ג מותר גם לו ליהנות במוצאי שבת מיד, כתב בבית הלל שם (ד"ה אחת משאר) שכיון שטעם האיסור הוא משום קנס, אם כן באופן שאין הקנס ניכר, כגון שנטע אילן בשבת שבם לולא הקנס אינו יכול ליהנות ממנו במוצאי שבת, אסור ליהנות ממנו עולמית וחייב לעקור את האילן.

[משנ"ב ס"ק טז]

יִלְקֹט שֵׁם אַחֲרֵים וַיַּחֲזֹר לְכַאֲנָם²⁸ וכו', בְּמִסִּיתָ לְפִי תָמוּ שְׁנֵלְקֹטוּ מַעֲרֵב־שַׁבַּת, עֲיָן בְּמָה שֶׁפְּתַכְנוּ שָׁם²⁹ וּבְסִימָן תְּקִיגוּ³⁰.

28) ומלאכה שאי אפשר לעשותה שוב במוצאי שבת, כגון צילום שנעשה בשבת על ידי נכרי עבור ישראל, דעת הגרש"ז אויערבך (ביצחק יקרא) שאסור ליהנות ממנו לעולם, כיון שלא שייך לשחזר במדויק את האירוע שצולם. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ארחות שבת ח"ב פכ"ג הע' עד).

ולענין נכרי שעשה מלאכה בשבת, ולולא מלאכתו היה הדבר נפסד לגמרי, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רצו) שאף על פי שהיה צריך לאוסרו עולמית, שהרי גם אם נמתין במוצאי שבת 'בכדי שיעשו' ישנה עדיין הנאה ממלאכת הנכרי, וכן קיים החשש של שמה יאמר לנכרי לעשות לו מלאכה בשבת כדי יפסד הדבר, מ"מ לא פלוג רבנן, ואין הדבר אסור אלא עד מוצאי שבת 'בכדי שיעשו', שהרי לא מצאנו שאסרו חז"ל עולמית מלאכת שבת, אלא אם כן נעשתה בפרהסיא, כמבואר בשו"ע להלן (סי"ד).

29) שם (ס"ג) כתב הרמ"א שהנכרי נאמן, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק לא)